

РОЗДІЛ 3 ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923.2

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.1.5>

Аршава Ірина Федорівна,

доктор психологічних наук, професор,
завідувачка кафедри загальної психології та патопсихології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Салюк Марина Анатоліївна,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної психології та патопсихології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІМПЛІЦИТНИХ ТЕОРІЙ ІНТЕЛЕКТУ ТА ОСОБИСТОСТІ З КОПІНГ-СТРАТЕГІЯМИ

FEATURES OF THE RELATIONSHIP BETWEEN IMPLICIT THEORIES OF INTELLIGENCE AND PERSONALITY WITH COPING STRATEGIES

У статті представлено огляд проблеми взаємозв'язку імпліцитних уявлень про інтелект та особистість із копінг-стратегіями. Узагальнено, систематизовано та розширено теоретичні відомості про імпліцитні теорії, копінг-стратегії особистості та особливості взаємозв'язку даних явищ. Представлено результати емпіричного дослідження природи взаємозв'язку особливостей імпліцитних уявлень людини про інтелект та особистість та стратегій подолання.

Дослідження проводилося із залученням емпіричної вибірки кількістю 70 осіб віком від 19 до 46 років. Для операціоналізації теоретичних конструктів та емпіричної перевірки гіпотез використано шість психодіагностичних методик (Опитувальник імпліцитних теорій і цілей навчання К. Двек (в модифікації Т. В. Корнілової та С.Д. Смірнова); Опитувальник способів копінг-поведінки Р. Лазаруса, С. Фолкмана (в адаптації Т.Л. Крюкової, О.В. Куфтяк, М.С. Замишляєвої, 2004); Тест життєстійкості Мадді; Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф (в адаптації Т. Шевеленкової та Т. Фесенко, 2005); шкала загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема (в адаптації В.Г. Ромека); П'ятифакторний опитувальник особистості «Локатор великої п'ятірки» в адаптації Л.Ф. Бурлачука, Д.К. Корольова.). Результати емпіричного дослідження оброблені за допомогою коефіцієнту кореляції r-Пірсона, критерію U-Манна-Уїтні для порівняння груп та кластерного (метод k-середніх) аналізу.

Згідно з результатами дослідження, припущення, що імпліцитні переконання людини про можливості інтенсивного розвитку та зміни суб'єкта протягом життя визначають прагнення взяти на себе відповідальність за події власного життя та пов'язані з вибором проблемно-орієнтованих стратегій копінг-поведінки.

Ключові слова: імпліцитні теорії інтелекту, імпліцитні теорії особистості, копінг-поведінка, копінг-стратегії, самоефективність, життєстійкість, психологічне благополуччя.

The review and analysis of the problem on interrelation of implicit theories of intellect and personality with coping strategies are presented in the article.

Theoretical information about implicit theories, coping strategies of personality and features of interrelation of these phenomena are generalized, systematized and expanded. The results of an empirical study of the nature of the relationship between the features of implicit human ideas about intelligence and personality and coping strategies are presented.

The study was conducted with the involvement of an empirical sample of subjects, a total of 70 people, for the operationalization of theoretical constructs and empirical testing of hypotheses used six psychodiagnostic techniques. The results of the empirical research were processed with the help of r-Pearson criterion for the correlation detection, U-Mann-Whitney test for groups comparison and cluster (k-means method) analysis.

According to the results of the study, the assumption that the implicit beliefs of a person about the possibilities of intensive development and change of the subject during life determine the desire to take responsibility for their own events and related to the choice of problem-oriented strategies of coping behavior.

The results of the research can be used in psychological practice for work with coping strategies to make people better deal with stressful and problematic situations. It also can be useful in the practice of correction and counseling psychology.

Key words: *implicit theories of intelligence, implicit theories of personality, coping behavior, coping-strategies, self-efficacy, viability, psychological well-being.*

Постановка проблеми. У повсякденному житті людина досить часто стикається із ситуаціями, які пред'являють підвищені вимоги до збереження її оптимального функціонування, такі ситуації зазвичай називаються стресовими. Подолання або пристосування до стресових ситуацій змушують суб'єкта задіяти власні інтелектуальні та особистісні ресурси. Неабияку наукову теоретичну та практичну значимість мають відповіді на питання: які фактори обумовлюють індивідуальну адаптаційну реакцію людини до стресу та складної життєвої ситуації.

Гнучке та реалістичне сприйняття того, що відбувається, позитивне ставлення до себе грають неабияку роль у подоланні складних життєвих ситуацій, сприяють адаптації до реальності, забезпечують продовження конструктивної активності людини, незважаючи на проблеми та перешкоди. У сфері досліджень копінг-поведінки одним із недостатньо визначених є питання про характер взаємозв'язків імпліцитних теорій (уявлень) суб'єкта життєдіяльності та стратегій подолання ним проблемних ситуацій. У сучасній психології встановлено, що у зумовленні вибору стилів і стратегій подолання (стилів і стратегій копінг-поведінки) інтелектуально-особистісний потенціал людини представлений в єдності процесів когнітивного оцінювання, переживання і вибору шляхів вирішення проблемної (або стресової) ситуації. В нашому дослідженні ми концентруємо увагу на когнітивному аспекті долаючої поведінки шляхом з'ясування питання про те, чи пов'язані між собою імпліцитні теорії інтелекту та особистості індивіда з домінуючими у нього копінг-стратегіями.

Проблеми імпліцитної психології вже давно цікавлять психологів. Не викликає сумніву положення про те, що імпліцитні уявлення мають величезний вплив на взаємини людей між собою, на розуміння і оцінку ними один одного, на цілі, завдання й методи виховання підростаючого покоління та на багато інших аспектів життєдіяльності людини в суспільстві. Це, в свою чергу, свідчить про необхідність більш глибокого наукового дослідження імпліцитних концепцій та уявлень людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З поняттям «копінг» пов'язують різного роду процеси, спрямовані на можливо краще вирішення особистісних, міжособистісних або професійних проблем, адаптацію людини до вимог ситуації, що

викликає стрес, що дозволяє подолати труднощі, послабити або пом'якшити вимоги і відновити психологічне благополуччя [1].

Існують різноманітні види копінг-стратегій, які визначаються специфікою стресогенних ситуацій та індивідуальними характеристиками людини, особливостями її когнітивного реагування та поведінки в стресовій ситуації. У своїй роботі С. Фолкман і Р. Лазарус [18] усі копінг-стратегії розподілили на дві групи: проблемно-орієнтованого подолання та емоційно-орієнтованого.

Спираючись на розширену класифікацію копінгів, запропоновану Ч. Карвером з колегами і Е. Фрайденберг і Е. Льюїсом [14; 16], можна стверджувати, що до найбільш адаптивних копінг-стратегій відносяться стратегії, спрямовані безпосередньо на вирішення проблемної ситуації. Наступний блок копінг-стратегій не пов'язаний з активним копінгом, але також може сприяти адаптації людини в стресовій ситуації. До таких стратегій відносяться: «пошук емоційної соціальної підтримки» – пошук співчуття і розуміння з боку оточуючих; «придушення конкуруючої діяльності» – зниження активності щодо інших справ і проблем та зосередження на джерелі стресу; «стримування» – очікування більш сприятливих умов для вирішення ситуації замість імпульсивних дій та «гумор» як спроба впоратися з ситуацією за допомогою жартів і сміху з її приводу. До третьої групи копінг-стратегій увійшли стратегії, які не є адаптивними, проте в деяких випадках допомагають людині адаптуватися до стресової ситуації і впоратися з нею. Це такі способи подолання важких життєвих ситуацій, як «фокус на емоціях та їх вираження» – емоційне реагування в проблемній ситуації; «заперечення» – заперечення стресової події; «ментальне відсторонення» – психологічне відволікання (втеча) від джерела стресу через фантазування, мрії, сон; «поведінкове відсторонення» – відмова від активного вирішення ситуації. Окремо виділяють такі копінг-стратегії, як «звернення до релігії» і «використання алкоголю і наркотиків».

У новітніх дослідженнях українських авторів в якості форми проактивної емоційно-вмотивованої копінг-поведінки, орієнтованої на уникнення вирішення проблеми (за відсутністю впевненості у її успішному розв'язанні) заради збереження власного образу компетентного суб'єкта запропоновано розглядати феномен самоінвалідації [9; 11].

В нашому дослідженні ми спираємось на визначення поняття «копінг-поведінки» як цілеспрямованого, конструктивного та усвідомленого способу реагування, спираючись на визначення Т.Л. Крюкової [7, с. 44] «Копінг-поведінка є цілеспрямованою поведінкою і дозволяє людині впоратися зі стресом (важкою життєвою ситуацією) адекватними особистісними властивостям і ситуації способами через усвідомлені стратегії дій, які або адаптують до вимог ситуації, або допомагають перетворити її» [2]. При цьому долаюча поведінка визначається як «відносно постійна схильність відповідати на стресову подію» [12] і розглядається як сформований протягом життя стиль людини [8], «особистісний процес» [13]. При такому підході важливим є дослідження диспозицій (coping dispositions), ресурсів подолання, що визначають стратегії поведінки особистості [2].

Отже, копінг-поведінка регулюється за допомогою реалізації копінг-стратегій на основі наявних копінг-ресурсів. Копінг-ресурси допомагають впоратися людині зі стресогенними ситуаціями і, в свою чергу, діляться на: особистісні («Я-концепція»; інтернальність локусу контролю; ресурси когнітивної сфери; афіліація; емпатія тощо) і середовищні (оточення, в якому живе людина, її вміння знаходити, приймати і надавати соціальну підтримку). На нашу думку, характеристики імпліцитних уявлень людини про себе, свою особистість, здібності, інтелект виступають важливою складовою її копінг-ресурсів [10].

Імпліцитні теорії – це конструкти, сформовані самим індивідом уявлення про певні явища та процеси, що відбуваються в житті. Імпліцитна теорія, як і будь-яка інша теорія, неминуче спотворює реальність, допомагаючи суб'єктові зберегти стабільність зовнішнього та внутрішнього світів. Вона є тією призмою, через яку відбувається сприйняття суб'єктом світу, інших людей, самого себе. Американська дослідниця К. Двек обстоює думку про те, що імпліцитні теорії сприяють розвитку унікальної для кожної людини системи значень. Авторка доводить, що саме ця система визначає унікальність та специфічність цілепокладання, перцептивних та поведінкових стратегій кожної конкретної людини, лежить в основі складної системи саморегуляції [4].

К. Двек та інші дослідники виділили два типи імпліцитних теорій інтелекту та особистості – теорії «стабільності» (entity theories) і теорії «нарощування» (incremental theories). Люди з теорією стабільності вважають, що інтелект (чи особистість) – це щось стабільне і незмінне, строго фіксована і погано контрольована властивість; при

цьому, кожна людина від народження наділяється певною кількістю IQ, яка в процесі життя майже не змінюється. Люди, що додержуються теорій нарощування (збільшення), навпаки, вважають, що інтелект (особистість) може розвиватися, себе можна розвивати і покращувати за допомогою власних зусиль [15].

У роботі Т.В. Корнілової [5] виявлено взаємозв'язки копінг-стилів з характеристиками інтелектуального потенціалу, особистісними якостями саморегуляції та імпліцитними теоріями інтелекту на вибірці студентів (n = 480). Показано, що високий вербальний інтелект пов'язаний з відмовою від уникнення; практичний інтелект (що визначає спрямованість на соціальну взаємодію) «перешкоджає» змістовному вирішенню проблем. Схильність додержуватися проблемно-орієнтованого копінгу корелює з готовністю до ризику і орієнтованістю на збір інформації. На підставі аналізу взаємозв'язків копінг-стилів та імпліцитних теорій автор робить наступні висновки. Уявлення людини про те, що в процесі навчання відбувається розвиток інтелекту, значимі для вибору стратегій спрямованих на вирішення ситуації. Досліджувані, які впевнені в можливості інтелектуального і особистісного зростання, частіше відмовляються від емоційно-орієнтованих стратегій [5].

Сучасні дослідники підкреслюють, що «у відданні переваги людиною певним копінг-стратегіям інтелектуально-особистісний потенціал представлений в єдності процесів когнітивного оцінювання, переживання і вибору шляхів вирішення проблемної (або стресової) ситуації» [6]. Т.В. Корнілова у своєму дослідженні розкрила також роль цільових орієнтацій на оволодіння майстерністю в якості опосередковуючих ефективну регуляцію рішень і дій, що проявилось в комплексному характері їх зв'язків з готовністю до ризику, з перевагою проблемно-орієнтованого копінгу, відмовою від емоційно-орієнтованих стратегій подолання, а також креативністю та академічною успішністю. Тим самим були отримані дані на користь гіпотези про роль цілеутворення як провідного процесу в ієрархії зв'язків різнорівневих особистісних передумов вибору з уподобаннями різних типів копінгу [5].

Зарубіжний дослідник проблеми копінг-поведінки Й. Хонг з колегами припустили, що імпліцитні теорії людини безпосередньо впливають на те, як вона пояснює чинники негативних подій у своєму житті, і відповідні інтерпретації в результаті виявляються у виборі певних копінг-стратегій [17]. При цьому прихильність до інкрементальної імпліцитної теорії тягне за собою

пояснення результатів прикладеними зусиллями, а прихильність до стабільної теорії – висотою інтелекту. Як було встановлено в дослідженні автора, студенти з інкрементальними імпліцитними уявленнями, дивлячись на недостатність навичок і докладених зусиль, будуть частіше робити щось для підвищення ефективності своєї навчальної діяльності; а прихильники стабільної теорії, навіть усвідомлюючи необхідність додаткових зусиль для досягнення успіху, не будуть їх докладати через страх виявити тим самим недостатність своїх здібностей. З точки зору авторів, залежність цілей навчання від імпліцитних теорій впливає на вибір в навчанні, а значить, і на контроль своєї навчальної діяльності [5].

Підсумовуючи теоретичний аналіз, варто зазначити, що здатність людини долати стресові ситуації та життєві труднощі за даними більшості досліджень включає три базових компоненти:

– психофізіологічний компонент – сила та інтенсивність протікання нервових процесів, емоційних переживань та станів, нервово-психічна стійкість;

– когнітивний компонент – суб'єктивна оцінка власного впливу індивіда на події оточуючого середовища та здатність подолати складні життєві обставини (Я-концепція, самоефективність, локус контролю та ін.);

– поведінковий компонент – вибір моделі та способу поведінки, спрямованої на подолання стресогенних умов життєдіяльності (копінг-стратегії).

В нашому дослідженні в центр уваги ми ставимо когнітивний та поведінковий компоненти, висуваючи припущення про тісний зв'язок між характеристиками імпліцитних уявлень людини про себе, показників її самоефективності (когнітивний компонент стресостійкості) та домінуючими стратегіями подолання складних життєвих ситуацій (поведінковий компонент стресостійкості).

Отже, імпліцитні чітко неусвідомлені переконання людини про можливості інтенсивного розвитку та зміни суб'єкту протягом життєвого шляху, впевненість у власній самоефективності обумовлюють прагнення приймати на себе відповідальність за події власного життя та мають бути пов'язані з вибором стратегій копінг-поведінки.

Виходячи з аналізу даних результатів, нами були сформульовані емпіричні гіпотези: 1) досліджувані, що схильні додержуватися «стабільних» імпліцитних теорій інтелекту та особистості, віддають перевагу таким копінг-стратегіям як: дистанціювання, пошук соціальної підтримки, втеча-унікнення; 2) досліджувані, що схильні додержуватися імпліцитних теорій «нарощу-

вання» інтелекту та особистості, віддають перевагу таким копінг-стратегіям, як: прийняття відповідальності, самоконтроль, позитивна переоцінка, планування вирішення проблеми.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження специфіки взаємозв'язків імпліцитних теорій інтелекту та особистості людини з переважаючими у неї копінг-стратегіями.

Вибірка дослідження: 70 осіб віком від 19 до 46 років (33 чоловіка та 37 жінок). Емпірична вибірка сформована методом рандомізованого вибору учасників.

Психодіагностичні методики: Опитувальник імпліцитних теорій і цілей навчання К. Двек (в модифікації Т. В. Корнілової та С.Д. Смірнова); Опитувальник способів копінг-поведінки Р. Лазаруса, С. Фолкмана (в адаптації Т. Л. Крюкової, О. В. Куфтяк, М. С. Замишляєвої, 2004); Тест життєвостійкості Мадді; Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф (в адаптації Т. Шевеленкової та Т. Фесенко, 2005); шкала загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема (в адаптації В.Г. Ромека); П'ятифакторний опитувальник особистості «Локатор великої п'ятірки» в адаптації Л.Ф. Бурлачука, Д.К. Корольова.

Обробка результатів дослідження проведена за допомогою математико-статистичних методів: кореляційний (коефіцієнт кореляції r-Пірсона), кластерний (метод k-середніх) та регресійний (F-критерій Фішера) аналізи. Для порівняння виділених нееквівалентних груп досліджуваних застосовувався статистичний критерій U-Манна – Уїтні.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками прийняття імпліцитних теорій і видами копінг-стратегій у досліджуваних наведені в таблиці 1.

Ми розділили досліджуваних на чотири групи: досліджувані, які надають перевагу теорії «нарощуваного» інтелекту та досліджувані, які надають перевагу теорії «стабільного» інтелекту (аналогічно за показниками імпліцитних теорій особистості: досліджувані, які надають перевагу теорії збагачуваної особистості та досліджувані, що надають перевагу теорії «незмінної» особистості). Результати підрахунку середніх показників досліджуваних двох груп, які дотримуються імпліцитних теорій «нарощуваного» та «стабільного» інтелекту, за опитувальником «Способи долаючої поведінки» представлені у таблиці 2.

Як бачимо з таблиці 2, досліджувані, що надають перевагу імпліцитним теоріям «нарощуваного» інтелекту, частіше використовують такі копінг-стратегії: планування вирішення проблеми, прийняття

Таблиця 1

Кореляційні зв'язки між показниками імпліцитних теорій інтелекту та особистості з копінг-стратегіями

Шкали	Прийняття імпліцитної теорії «нарошеного» інтелекту	Прийняття імпліцитної теорії «збагачуваної» особистості
Конфронтація	0,136	0,294*
Дистанціювання	-0,478 **	-0,255*
Самоконтроль	0,347 **	0,423**
Пошук соціальної підтримки	-0,243	-0,209
Прийняття відповідальності	0,363**	0,458**
Втеча-уникнення	-0,560**	-0,494**
Планування рішення проблеми	0,564**	0,602**
Позитивна переоцінка	0,228	0,397**

* – коефіцієнти кореляції статистично значущі при $p < 0,05$ ** – коефіцієнти кореляції статистично значущі при $p < 0,01$

Таблиця 2

Середні показники за методикою «Способи долаючої поведінки» досліджуваних, які дотримуються імпліцитних теорій «нарошеного» та «стабільного» інтелекту

Групи досліджуваних	Копінг-стратегії							
	Конфронтація	Дистанціювання	Самоконтроль	Пошук соціальної підтримки	Прийняття відповідальності	Втеча-уникнення	Планування вирішення проблеми	Позитивна переоцінка
Дотримуються теорії «нарошеного» інтелекту (n = 36)	52,971	45,657	52,114	53,514	55,657	49,542	58,257	55,457
Дотримуються теорії «стабільного» інтелекту (n = 34)	51,227	54,227	44,136	55,772	48,09	57,636	48,727	52,772
Значення U-Манна – Уїтні та рівень значущості розбіжностей	Uемп = 299.5 $p \leq 0.05$	Uемп = 151 $p \leq 0.01$	Uемп = 187.5 $p \leq 0.01$	Uемп = 298 $p \leq 0.05$	Uемп = 169.5 $p \leq 0.01$	Uемп = 167 $p \leq 0.01$	Uемп = 100 $p \leq 0.01$	Uемп = 260 $p \leq 0.05$

Таблиця 3

Середні показники за методикою «Способи долаючої поведінки» досліджуваних, які дотримуються імпліцитних теорій «збагачуваної» та «незмінної» особистості

Групи досліджуваних	Копінг-стратегії							
	Конфронтація	Дистанціювання	Самоконтроль	Пошук соціальної підтримки	Прийняття відповідальності	Втеча-уникнення	Планування вирішення проблеми	Позитивна переоцінка
Дотримуються теорії «збагачуваної» особистості (n = 33)	53,787	46,575	52,121	52,969	55,969	48,757	58,575	56,939
Дотримуються теорії «незмінної» особистості (n = 37)	50,851	52,185	45,962	56,592	49,407	57,259	49,88	51,11
Значення U-Манна – Уїтні та рівень значущості розбіжностей	Uемп = 297.5 $p \leq 0.05$	Uемп = 273.5 $p \leq 0.01$	Uемп = 256.5 $p \leq 0.01$	Uемп = 306 $p \leq 0.05$	Uемп = 216 $p \leq 0.01$	Uемп = 170.5 $p \leq 0.01$	Uемп = 137 $p \leq 0.01$	Uемп = 204 $p \leq 0.01$

відповідальності та позитивна переоцінка. А досліджуванні, які надають перевагу імпліцитним теоріям «стабільного» інтелекту, схильні застосовувати такі копінг-стратегії як втеча-уникнення, пошук соціальної підтримки та дистанціювання.

Результати середніх показників копінг-стратегій досліджуваних двох груп, які дотримуються імпліцитних теорій «збагачуваної» та «незмінної» особистості представлені у таблиці 3.

Отже, у досліджуваних, які надають перевагу імпліцитним теоріям «збагачуваної» особистості домінують такі копінг-стратегії як планування вирішення проблеми, позитивна переоцінка та прийняття відповідальності. А у досліджуваних, що дотримуються теорії «незмінної» особистості, домінують такі копінг-стратегії як втеча-уникнення, пошук соціальної підтримки та дистанціювання.

Отримані дані можна співставити з результатами дослідження Т.В. Корнілової, в якому виявлено взаємозв'язки копінг-стилів з характеристиками інтелектуального потенціалу, особистісними якостями саморегуляції і імпліцитними теоріями інтелекту на вибірці студентів. Дослідниця виявила, що уявлення людини про те, що в процесі навчання відбувається розвиток інтелекту, значимі для вибору стратегій, спрямованих на вирішення ситуації. Досліджувані, які впевнені в можливості інтелектуального і особистісного зростання, частіше відмовляються від емоційно-орієнтованих стратегій [5].

Це можна пояснити тим, що уявлення людини про те, що в процесі навчання відбувається розви-

ток інтелекту, є значимим для вибору копінг-стратегій, спрямованих на вирішення проблемних та стресових ситуацій [5]. При недостатності навичок індивіди, які дотримуються імпліцитних теорій «нарощеного» інтелекту та «збагачуваної» особистості будуть частіше робити щось для підвищення ефективності своєї діяльності [5]. Також вони не бояться труднощів та перешкод, розвиток інтелекту для них важливіший конкретного успіху [4]. А прихильники стабільних теорій, навіть усвідомлюючи необхідність додаткових зусиль для досягнення успіху, не будуть їх докладати через страх виявлення недостатності своїх здібностей. Вони цінують легкий успіх, для якого не треба прикладати багато зусиль, а успіх інших людей змушує сумніватися у власних інтелектуальних можливостях [4].

Для більш детального аналізу отриманих емпіричних даних ми застосували процедуру кластерного аналізу для формування двох нееквівалентних груп досліджуваних. Критеріями формування нееквівалентних груп досліджуваних були показники імпліцитних теорій, самоефективності, життєстійкості, особистісних рис та копінг-стратегій. За результатами кластерного аналізу у першу групу потрапили 37 осіб, у другу – 33 особи.

Для порівняння показників представників виділених кластерів за шкалами отримані ними бали були переведені в нормалізовану шкалу (стандартні z-оцінки). Показники виокремлених груп наочно представлені на рис. 1.

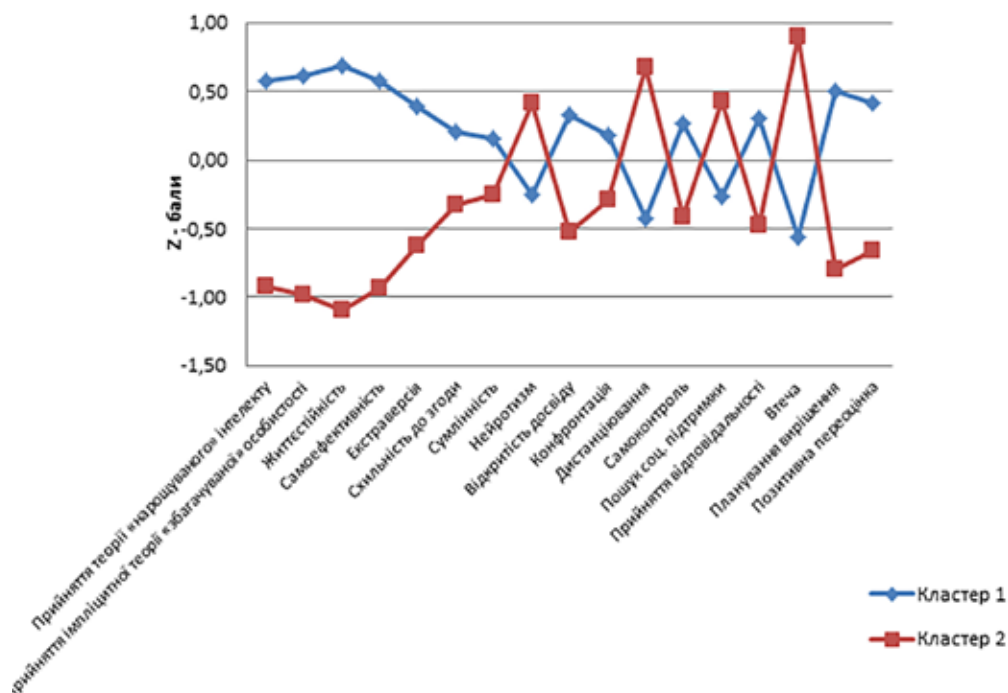

Рис. 1. Розбіжності між виділеними кластерами досліджуваних за шкалами кластеризації

Розбіжності в показниках психологічного благополуччя серед представників кластеру № 1 (високий рівень прийняття інкрементальних імпліцитних теорій) та кластеру № 2 (високий рівень прийняття стабільних імпліцитних теорій)

Шкали психологічного благополуччя К. Ріфф	Середні показники шкал	Середні значення		Рівень значущості розбіжностей за критерієм U-Манна – Уїтні
		Кластер 1 (n = 37)	Кластер 2 (n = 33)	
Позитивні стосунки	62,500	67,703	54,130	0,000
Автономність	57,266	61,622	50,261	0,000
Керування середовищем	60,066	64,622	52,739	0,000
Особистісне зростання	64,650	70,297	55,565	0,000
Мета у житті	63,880	69,649	54,609	0,000
Самоприйняття	60,350	67,405	49,000	0,000
Психологічне благополуччя	368,660	401,297	316,174	0,000

Як видно з рис. 1, для досліджуваних першого кластеру характерні високі показники за шкалами прийняття теорії «нарощуваного інтелекту», прийняття імпліцитної теорії «збагачуваної» особистості, життєстійкість, самоефективність, екстраверсія, схильність до згоди, сумлінність, відкритість досвіду. Дана група досліджуваних також демонструє більш виражену схильність до використання конфронтації, самоконтролю, прийняття відповідальності, планування вирішення проблеми, позитивної переоцінки в якості стратегій подолання. Представники другого кластеру мають високі показники за шкалами нейротизму, дистанціювання, пошуку соціальної підтримки, втечу-унікнення.

Для порівняння виділених кластерів за параметрами психологічного благополуччя ми застосували статистичний критерій U-Манна – Уїтні. Результати наведені в таблиці 4.

Як можна бачити з таблиці 4, статистичної значущості (при $p < 0,01$) досягають розбіжності між кластерами за всіма показниками. Представники першого кластеру демонструють більш високі показники за шкалами методики психологічного благополуччя, на відміну від другого кластеру.

Отже, за результатами дослідження можна вважати вірним припущення про те, що імпліцитні переконання людини про можливості інтенсивного розвитку та зміни суб'єкту протягом жит-

тєвого шляху обумовлюють прагнення приймати на себе відповідальність за події власного життя та пов'язані з вибором проблемно-орієнтованих стратегій копінг-поведінки.

Висновки. За результатами проведення дослідження встановлено, що особи, які схильні додержуватись імпліцитних теорій «нарощуваного» інтелекту та «збагачуваної» особливості, надають перевагу таким копінг-стратегіям, як: планування вирішення проблеми, прийняття відповідальності та позитивна переоцінка. У осіб, які дотримуються імпліцитних теорій «стабільності», домінують такі копінг-стратегії, як: втеча-унікнення, пошук соціальної підтримки та дистанціювання. Також ті, хто схильні додержуватись інкрементальних імпліцитних теорій, мають більш високі показники самоефективності, життєстійкості та психологічного благополуччя. Оскільки в нашому дослідженні було виявлено зв'язок між імпліцитними теоріями інтелекту з копінг-стратегіями, подальшими перспективами дослідження даної проблематики може бути більш глибоке вивчення характеру комбінованого зв'язку цих психологічних феноменів. Доцільними також вважаємо пошуки шляхів впливу на імпліцитні уявлення людей, зокрема студентської молоді, з метою формування інкрементальних теорій, що сприятиме плідному розвитку та збереженню психологічного благополуччя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аршава І. Ф. Особистісні детермінанти вибору людиною конструктивної та неконструктивної форм проактивної копінг-поведінки. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Г. Сковороди»: тематичний випуск «Міжнародні Чепанівські психолого-педагогічні читання»*. Київ : Гнозис, 2013. Т. 4, дод. 1 до Вип. 29. С. 42–50.
2. Аршава І. Ф., Носенко Е. Л. Сучасні напрями зарубіжної психології: психологія особистості : підручник. Дніпро : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 261 с.
3. Битюцкая Е. В. Современные подходы к изучению совладания с трудными жизненными ситуациями. *Вестник Московского университета. Сер. 14 : Психология*. 2011. № 1 С. 100–111.

4. Дуэк К. Гибкое сознание. Новый взгляд на психологию развития взрослых и детей. Москва : Изд-во Манн, Иванов и Фербер, 2013. 400 с.
5. Корнилова Т. В. Интеллектуально-личностный потенциал человека в стратегиях совладания. *Вестник Московского университета. Сер. 14 : Психология*. 2010. № 1. С. 46–57.
6. Корнилова Т. В., Новикова М. А. Самооценка в структуре интеллектуально-личностного потенциала человека. *Психологический журнал*. 2011. Т. 32. № 2. С. 25–35.
7. Крюкова Т. Л. Психология совладающего поведения. Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова – Студия оперативной полиграфии, Авантитул, 2004. 473 с.
8. Либина А. В., Либин А. В. Стили реагирования на стресс: психологическая защита или совладание со сложными обстоятельствами? *Стиль человека: психологический анализ* / под ред. А. В. Либина. Москва, 1998. С. 190–204.
9. Носенко Д. В. Особистісні чинники психологічного феномену самоінвалідації як форми проактивної копінг-поведінки : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Дніпро, 2015. 183 с.
10. Салюк М. А. Роль імпліцитних теорій у забезпеченні психічної саморегуляції діяльності та адаптаційного потенціалу особистості. *Молодий вчений*. 2020. № 12. С. 288–292. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/88/>
11. Arshava I. F. Personality-mediated differences in coping behavior as precursors of the subjective well-being. *European Scientific Journal*. 2013. Special Edition, Vol. 2. P. 548–558.
12. Billings A. G., Moos R. H. Coping, stress and social resources among adults with unipolar depression. *J. of Pers. and Soc. Psychol.* 1984. Vol. 46. P. 877–891.
13. Bolger N. Coping as a personality process: A prospective study. *J. of Person. and Soc. Psychol.* 1990. Vol. 59. № 3. P. 525–537.
14. Carver C. S., Scheier M. F., Weintraub J. K. Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. Vol. 56(2). P. 267–283.
15. Dweck C. S. Can Personality Be Changed? The Role of Beliefs in Personality and Change. *Current directions in Psychological Science*. 2008. Vol. 17. № 62. P. 391–394.
16. Florian V., Mikulincer M., Taubman O. Does hardiness contribute to mental health during a stressful real-life situation? *Journal of personality and social psychology*. 1995. Vol. 68. P. 687–695.
17. Hong Y., Chiu C., Dweck C. et al. Implicit theories, attributions, and coping: A meaning system approach. *J. of Person. and Soc. Psychol.* 1999. Vol. 77. № 3. P. 588–599.
18. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, appraisal, and coping. New York : Springer Publishing Company, 1984. 445 p.